

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ПРИСТАЙ ГАЛИНА ІВАНІВНА

УДК [027.02:7.011](477)(043.3)

**БІБЛІОТЕКА ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО
СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНУ**

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук
із соціальних комунікацій

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті культури і мистецтв Міністерства культури України

Науковий керівник доктор історичних наук, професор
Новальська Тетяна Василівна,
Київський національний університет культури і мистецтв, професор кафедри книгознавства і бібліотекознавства

Офіційні опоненти: доктор наук із соціальних комунікацій, професор
Шемаєва Ганна Василівна,
Харківська державна академія культури, професор кафедри бібліотекознавства та інформаційно-аналітичної діяльності;

кандидат історичних наук, доцент
Шатрова Марина Борисівна,
Рівненський державний гуманітарний університет, доцент кафедри документальних комунікацій і бібліотечної справи

Захист відбудеться 29 листопада 2016 р. о 13.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.807.02 в Харківській державній академії культури за адресою: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківської державної академії культури за адресою: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4.

Автореферат розіслано 28 жовтня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Асєєв Г. Г.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Змістовне та креативно насичене культурно-мистецьке середовище регіону є найважливішою умовою його сталого розвитку. На цьому наголошено в Декларації Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій, де зазначена провідна роль бібліотек у процесах інкультурації — долучення індивіда до цінностей національної культури та акультурації — толерантного ставлення до цінностей інших культур у процесі міжкультурної комунікації. Сучасні бібліотеки мають розвивати культурне середовище регіону у взаємодії з іншими соціокультурними установами в інтересах усіх його мешканців, забезпечуючи інформаційно-ресурсну та соціокомунікаційну інфраструктуру для продуктивних творчих інтеракцій.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена наявністю основних протиріч між: а) об'єктивною необхідністю збереження, відтворення, репрезентації та популяризації культурно-мистецького надбання регіонів України та несформованістю семантично насиченого і комфортного комунікаційного середовища для реалізації цього важливого завдання; б) необхідністю формування і розвитку ефективного та змістовного культурно-мистецького середовища регіону та невизначеністю теоретико-методичних засад його розбудови в умовах домінування глобального інтернет-простору. Ґрунтовний аналіз фахових публікацій свідчить, що важливі аспекти означеної проблеми ще не набули комплексного та глибокого вивчення. Це є додатковим свідченням актуальності теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження пов'язаний із реалізацією Законів України «Про культуру», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про національну програму інформатизації», «Державної національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI», «Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року», інших законодавчих і програмних документів українського уряду.

Дисертаційне дослідження виконане в межах цільової комплексної програми науково-дослідної роботи Київського національного університету культури та мистецтв (КНУКІМ) «Трансформаційні процеси в культурі та мистецтвах України» (Державний реєстраційний номер 0107U009539) та комплексної наукової теми кафедри книгознавства та бібліотекознавства КНУКІМ «Трансформація бібліотечної науки, освіти і професії в демократичній Україні».

Метою дослідження є розроблення теоретико-методичних засад розбудови культурно-мистецького середовища регіону як сегмента національного та глобального комунікаційного простору.

Досягненню поставленої мети сприятиме вирішення таких **завдань**:

- з'ясувати стан наукової розробленості проблеми формування бібліотечної складової культурно-мистецького середовища регіону;
- обґрунтувати теоретичну базу та методологічний інструментарій дослідження;
- виявити специфіку інформаційних потреб (ІП) користувачів інформації в галузі культури та мистецтва;
- проаналізувати особливості структури і динаміки розвитку інформаційно-ресурсного потенціалу обласних універсальних наукових бібліотек України як основи формування культурно-мистецького середовища регіону;
- з'ясувати сучасний стан електронних ресурсів та веб-сервісів бібліотек як основи мережевої репрезентації культурно-мистецького надбання регіону;
- розробити бібліоцентричну модель розбудови змістовного та ефективного культурно-мистецького середовища регіону.

Об'єктом дослідження є обласна універсальна наукова бібліотека як соціокультурний центр регіону.

Предмет дослідження — обласна універсальна наукова бібліотека як базова ресурсно-комунікаційна складова розбудови культурно-мистецького середовища регіону.

Методи дослідження. Для досягнення мети й вирішення завдань дисертації застосовано соціокомунікативний, соціокультурний та системний підходи, що вможливило науково осмислити й обґрунтувати сутність, структуру, функції бібліотечно-інформаційної складової культурно-мистецького середовища регіону, визначити напрями його багатofункціональних трансформацій та моделі формування.

На різних етапах дослідження використовувалися відповідні методи: джерелознавчий пошук та аналіз профільних публікацій з теми дисертації — для визначення стану розробленості наукової проблеми; соціологічні методи (анкетування, опитування, спостереження) — для виявлення особливостей ІП користувачів інформації в галузі культури й мистецтва та рівня їх задоволеності; статистичний метод — для з'ясування особливостей тематико-типологічної структури бібліотечних фондів літератури з мистецтва; вебо- та бібліометричний аналіз сайтів бібліотек — для визначення асортименту електронних продуктів та послуг у галузі мистецтва, що пропонуються нині користувачам на

веб-сайтах обласних універсальних наукових бібліотек України; метод моделювання — для розробки бібліоцентричної моделі розбудови якісного та комфортного культурно-мистецького середовища регіону.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в дисертації *вперше*:

- доведено необхідність реалізації бібліоцентричної моделі розбудови культурно-мистецького середовища регіону, ґрунтованого на продуктивній та взаємовигідній корпоративній взаємодії бібліотек з іншими суб'єктами соціокультурної сфери, що сприятиме підвищенню ефективності генерування, відтворення, зберігання, репрезентації культурно-мистецького надбання регіону в національному та глобальному комунікаційному просторі;

- обґрунтовано необхідність підвищення ефективності реалізації обласними універсальними науковими бібліотеками України культуротворчої, культурно-репрезентативної, культурно-освітньої, культурно-дозвіллевої, ціннісно-орієнтуючої функції на основі поглиблення комунікаційної взаємодії з ключовими суб'єктами розбудови культурно-мистецького середовища регіону;

- запропоновано типову структуру бібліотечного веб-порталу, що репрезентуватиме змістовний та актуальний контент культурно-мистецької самобутності регіону;

удосконалено:

- наукові уявлення про консолідуєчу роль центральної регіональної бібліотеки щодо організації цілеспрямованої та системної комунікаційної взаємодії з іншими соціокультурними інституціями регіону стосовно продукування, відтворення та популяризації інформаційно-ресурсних і сервісних складових культурно-мистецького середовища регіону;

набули подальшого розвитку:

- організаційно-методичні підходи до вдосконалення системи інноваційних бібліотечно-інформаційних продуктів та послуг у галузі культури та мистецтва, зокрема й інтерактивних;

- комунікативні веб-технології акумуляування, збереження та просування бібліотечно-інформаційних ресурсів і сервісів у галузі культури та мистецтва.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації теоретико-методичні засади розбудови змістовно якісного й ефективного з точки зору комфортності та дистантності доступу користувачів культурно-мистецького середовища регіону є основою для модернізації діяльності профільних освітніх, наукових,

виробничих соціокультурних та мистецьких закладів, спрямованих на повне й оперативне задоволення інформаційних потреб користувачів у галузі культури й мистецтва.

Окремі наукові результати дисертаційного дослідження використано і реалізовано в діяльності Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка, в інших обласних універсальних наукових бібліотеках України, в навчальному процесі кафедри бібліотекознавства КНУКІМ, про що свідчать акти про впровадження.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно, наукові результати та висновки одержані дисертантом особисто. Всі публікації за темою дисертаційного дослідження є одноосібними.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських конференціях: «Бібліотека. Наука. Комунікація» (Київ, 2015), «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору» (Київ, 2014), «Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття» (Харків, 2015, 2016), «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2015), «Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України» (Київ, 2013, 2014, 2015), «Сучасна бібліотека у науково-освітньому просторі ВНЗ: інформаційні ресурси, технології, проекти» (Полтава, 2014), «Библиотеки в информационном обществе: сохранение традиций и развитие новых технологий» (Минск, 2014), «Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе» (Ташкент, 2015), Королєнківські читання: «Бібліотеки, архіви, музеї: формування цифрового регіонального простору» (Харків, 2013, 2014, 2015), «Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності» (Вінниця, 2014), «Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири» (Славське, 2016), «Черкащини славетні імена» (Канів, 2016).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дисертаційного дослідження викладено у 26 одноосібних публікаціях. Серед них: 13 статей, зокрема 2 — статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 4 — у наукових фахових виданнях України, 7 — в інших наукових виданнях; 11 — тези доповідей і повідомлень на наукових та науково-практичних конференціях, 2 — інші публікації.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота містить вступ, три розділи, висновки, додатки і список використаних джерел з 288 найменувань (на 34 стор.). Загальний обсяг дисертації — 225 сторінок, основний текст викладено на 172 сторінках. Дисертація містить 28 рисунків, 2 таблиці, 7 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено його об'єкт і предмет, наведено дані про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дисертації, публікації автора.

У **першому розділі «Теоретико-методичні засади функціонування бібліотеки як комунікаційної складової культурно-мистецького середовища регіону»**, який складається з двох підрозділів, досліджено стан наукової розробки проблеми, охарактеризовано провідні вітчизняні дослідження в галузі бібліотекознавства, визначено теоретичну базу та методи дослідження.

Відтворення еволюції наукових поглядів фахівців щодо сутності, інституціональних ознак, функцій бібліотечної складової культурно-мистецького середовища регіону дозволило з'ясувати, що в контексті розроблення досліджуваної проблеми особливого значення набули ідеї О. Башун, Т. Вилегжаниної, О. Воскобойнікової-Гузєвої, К. Генієвої, В. Горового, М. Дворкіної, Н. Жадько, В. Ільганаєвої, Т. Кузнецової, С. Матліної, А. Соколова, Ю. Столярова, М. Самохіної, І. Тікунової та ін. Теоретично важливими для вирішення завдань дослідження стали публікації О. Баюш, О. Домаренка, Л. Жаркової, Н. Захарової, О. Мар'їної, В. Суртаєва, Н. Солонської, Г. Шемаєвої та ін.

Застосування евристичного потенціалу соціокомунікативного підходу сприяло обґрунтуванню комунікаційної сутності, структури, властивостей культурно-мистецького середовища регіону, визначенню ролі та функцій бібліотек в його генеруванні, репрезентації, підтримці та розвитку в умовах глобального комунікаційного простору. Доведено, що оскільки бібліотека як унікальний соціокомунікаційний та водночас соціокультурний інститут є невід'ємною складовою відтворення, збереження та популяризації культурно-мистецького надбання регіону, інформаційною базою підтримки та реалізації соціокультурної діяльності членів соціуму, то саме вона має бути центром формування та розвитку культурно-мистецького середовища регіону.

Комплексне використання соціокультурного та системного підходів дозволило визначити такі суб'єкти розбудови культурно-мистецького середовища регіону: суб'єкти, що створюють твори мистецтва (театри, концертні організації, філармонії, цирку; творчі колективи, професійні художники, поети та письменники, скульптори, майстри художніх на-

родних промислів, митці-аматори та ін.); суб'єкти, що зберігають, репрезентують, відтворюють, популяризують твори мистецтва (бібліотеки, архіви, музеї, виставкові зали, клуби, центри дозвілля, інформаційні та туристичні агентства, видавництва, ЗМІ, позашкільні навчальні заклади естетичної освіти, середні спеціальні та вищі навчальні заклади культурологічно-мистецького профілю). Обґрунтовано, що серед них саме бібліотека має найпотужніший первинний та вторинний документні ресурси як основу тривалого збереження та цілеспрямованого відтворення культурно-мистецького надбання регіону, виробляє найрізноманітніший арсенал інформаційних продуктів і послуг, що надають значних можливостей його репрезентації різними комунікаційними каналами всім без винятку верствам населення, забезпечуючи максимальний ефект впливу на культурно-ціннісні й естетичні орієнтації користувачів.

У другому розділі «**Обласна наукова бібліотека в системі комунікаційної взаємодії культурно-мистецьких закладів регіону**», який складається з трьох підрозділів, охарактеризовано інформаційно-ресурсний потенціал ОУНБ як комунікаційну основу формування культурно-мистецького середовища регіону, висвітлено можливості й особливості репрезентації бібліотеками регіонального культурно-мистецького надбання, детально розкрито результати соціологічного моніторингу бібліотеками ступеня та якості задоволення галузевих інформаційних потреб користувачів.

Зазначено, що багатогорність мистецьких проектів ОУНБ посилює їх роль як дієвих культурно-мистецьких центрів регіону. Успішного результату в поширенні інформації про культурну спадщину краю, народні традиції, творчість митців з різних жанрів мистецтва, науковців, письменників бібліотека досягає саме завдяки співпраці з інформаційними, навчальними, культурно-мистецькими установами, творчими спілками, громадськими організаціями тощо. Сучасні культурно-мистецькі проекти ОУНБ, їх високопрофесійна інформаційно-пошукова робота сприяють збереженню та популяризації пісенного мистецтва, фольклору, місцевих традицій і звичаїв, художніх народних промислів регіону. Ще одним важливим напрямом діяльності ОУНБ є стимулювання інтересу громади до культурно-мистецьких надбань свого регіону, естетичне виховання користувачів на їх кращих зразках.

Констатовано, що головною умовою підвищення ефективності популяризації бібліотеками культурно-мистецьких надбань регіону є постійне вдосконалення системи комунікаційних засобів, а саме: генерування нових ідей щодо розробки й упровадження в практику унікаль-

них інформаційних продуктів, удосконалення та поповнення їх новим контентом і актуальною інформацією; форматування вже напрацьованих митцями досягнень і надання їм значущості через популяризацію бібліотечно-інформаційними засобами; інтенсифікація репрезентації творчих індивідуальностей на основі розширення моделей соціокультурної діяльності та комунікаційних зв'язків з мистецькою громадськістю регіону.

Доведено, що однією з головних проблем, яка знижує ефективність комунікаційної репрезентації бібліотеками культурно-мистецького надбання регіону, є недостатня якість комплектування галузевих бібліотечних фондів. Дослідження особливостей тематико-типологічного складу культурно-мистецьких ресурсів ОУНБ України дозволило визначити, що у фондах їх профільних відділів не вистачає сучасних довідкових, наукових і навчальних видань із різних жанрів та видів мистецтва. Найчастіше користувачі нарікають на обмежений асортимент періодичних видань культурно-мистецького профілю, онлайн-ових бібліографічних посібників, присвячених персоналіям видатних митців і культурних діячів регіону. Майже половина користувачів наполягає на необхідності виробництва бібліотеками інтерактивних та ілюстрованих інформаційних продуктів і послуг, доступ до яких пропонується в дистанційному режимі.

На основі проведених дисертантом соціологічних досліджень щодо визначення особливостей інформаційних потреб різних категорій користувачів відділів мистецтва ОУНБ встановлено, що потужним потенціалом комунікаційної репрезентації інформаційних ресурсів регіональних бібліотек у галузі мистецтва є видавнича продукція профільних відділів. Найбільшим попитом користуються ілюстровані видання таких жанрів: інформаційні бюлетені «Мистецька палітра», інформаційні вісники «Музичний арсенал», пам'ятки користувачеві із серії «Екскурс видами мистецтв» та «Гості літературно-мистецької вітальні», серії листівок «Світлини робіт митців», біографічні мозаїки видатних митців, календарі знаменних і пам'ятних дат з різних видів і жанрів мистецтва тощо. Серед веб-ресурсів ОУНБ найзагребуванишими є онлайн-ові реферативні бази даних «Культура та мистецтво регіону», інтернет-навігатори по найзмістовніших культурно-мистецьких ресурсах профільних регіональних установ, публікація онлайн-анонсів культурно-мистецьких заходів установ області, зокрема й бібліотек.

У третьому розділі **«Концептуальна модель формування бібліотечно-ресурсної складової культурно-мистецького середовища регіону»**, який складається з двох підрозділів, охарактеризовано

інтернет-ресурси обласних універсальних наукових бібліотек України як змістовну складову культурно-мистецького профілю регіону, розглянуто систему комунікаційних засобів мережевого позиціонування бібліотеками культурно-мистецького надбання регіону.

На основі результатів проведеного дисертантом порівняльного аналізу культурно-мистецького контенту сайтів вітчизняних ОУНБ виявлено проблему якості обробки та подання бібліотеками інформації з питань культури і мистецтва. Зокрема, ускладненим на веб-сайтах бібліотек є пошук даних про той чи інший регіональний заклад культури, персоналії місцевих діячів із певного жанру мистецтва, досягнення народних майстрів краю. Пошук означеної інформації за ключовими словами чи тематичними рубриками в електронних каталогах ОУНБ у більшості випадків є мало результативним, унеможлиблює репрезентацію культурно-етнічних особливостей та мистецьких надбань регіону.

Визначено, що з упровадженням інноваційних та інтернет-технологій підвищується доступність переважно краєзнавчих ресурсів ОУНБ, більшість з яких висвітлюють інформацію про історію міст і сіл області, формують проблемно-тематичні бази даних, записуючи спогади старожилів, поцифровуючи старовинні фотографії, рукописи славетних земляків. Така копітка краєзнавча робота центральних публічних бібліотек спрямована на формування своєрідного літопису розвитку свого міста, селища або села. Однак якісно сформованих фактографічних та повнотекстових БД, які б достатньо повно висвітлювали специфіку культурно-мистецького життя краю, рівень розвитку всіх видів мистецтва (театрального, музичного, хореографічного, декоративно-прикладного тощо), досягнення персоналій провідних діячів і творчих колективів, немає на жодному із сайтів ОУНБ. Певні інформаційні прогалини є і в контенті сайтів тих бібліотек, які частково почали розміщувати інформацію з питань культури та мистецтва свого регіону в краєзнавчих БД (Вінницька, Дніпропетровська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Тернопільська, Херсонська ОУНБ). На основі детального аналізу масиву їх БД виявлено певні недоліки, які перешкоджають користувачеві отримати необхідну інформацію саме про мистецькі заклади кожного села, міста, краю. Доведено, що нині постає необхідність ретельніше аналізувати запити читачів на інформацію з питань культури та мистецтва, створювати нові види спеціалізованих БД із мистецьким контентом, які б і репрезентували культурні надбання кожного регіону України, що мають різний етнічний склад населення, стали традиції, власний рівень культурного розвитку й унікальний мистецький потенціал.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження досягнуто мету дисертації, вирішено всі поставлені завдання, що дозволило дійти основних наукових висновків.

1. В умовах стрімкої інформатизації та глобалізації суспільства суттєво актуалізується необхідність збереження й розвитку унікальних культурних надбань кожного регіону України як системоутворюючих складових національно-культурної спадщини, основи задоволення інтелектуальних та духовних потреб суспільства. Ключова роль у продукуванні, відтворенні, збереженні, популяризації результатів культурної діяльності членів соціуму належить бібліотекам як унікальним соціокомунікаційним інституціям, що формують змістовне та цілісне культурно-мистецьке середовище регіону на основі генерування потужних інформаційних ресурсів і сервісів, корпоративної взаємодії з іншими інституціями соціокультурного профілю щодо ефективного виконання культуротворчої, культурорепрезентативної, культурно-освітньої, культурно-наукової, культурно-виховної, культурно-дозвіллевої функцій.

Своєчасність дослідження означеної проблеми зумовлена й тим, що в умовах реалізації положень закону України «Про культуру» вона є недостатньо розробленою, ще не була предметом спеціальних наукових досліджень, спрямованих на формування теоретико-методичних засад розбудови бібліотеками культурно-мистецького середовища регіону.

2. Використання методології соціокомунікативного, системного, соціокультурного підходів у комплексі із соціологічними, вебо- та бібліометричними методами, методом концептуального моделювання дозволили запобігти фрагментарності й описовості наукової розробки проблеми, надати цілісного уявлення щодо сутності, структури і функцій бібліотеки як ключової підсистеми формування культурно-мистецького середовища регіону в мережевому комунікаційному просторі.

Застосування евристичного потенціалу соціокомунікативного та системного підходів сприяло визначенню таких суб'єктів розбудови культурно-мистецького середовища регіону: суб'єктів, що створюють твори мистецтва (театри, концертні організації, філармонії, цирки, творчі колективи, професійні художники, поети та письменники, скульптори, майстри художніх народних промислів, митці-аматори та ін.); суб'єктів, що зберігають, репрезентують, відтворюють, популяризують твори мистецтва (бібліотеки, архіви, музеї, філармонії, виставкові зали, клуби, центри дозвілля, інформаційні та туристичні агентства, видавництва, ЗМІ, позашкільні навчальні заклади естетичної освіти, середні спеціальні та вищі навчальні заклади культурологічно-мистецького

профілю). Серед цих соціокультурних інституцій саме бібліотека має найпотужніші документні ресурси як основу виробництва широкого асортименту інформаційних продуктів і послуг, довічного збереження та гарантованого відтворення культурно-мистецького надбання регіону, його багатоканальної репрезентації всім верствам населення, забезпечення максимально ефективного впливу на культурно-ціннісні й естетичні орієнтації споживачів.

3. За результатами проведеного дисертантом соціологічного дослідження можна сформулювати такі висновки: інформаційні потреби суб'єктів культурно-мистецького середовища регіону мають динамічний міжгалузевий характер та об'єкту спрямованість. Найбільшу потребу респонденти відчують у довідковій, науковій, навчальній літературі із різних видів і жанрів мистецтва, підвищеним попитом користуються профільні наукові журнали, бібліографічні й оглядові видання, біобібліографічні покажчики, присвячені персоналіям видатних діячів культури та мистецтва регіону.

Сучасна ОУНБ є достатньо ефективним каналом системного задоволення найрізноманітніших культурно-мистецьких потреб користувачів — від галузевих органів влади та управління, науковців, митців, практичних фахівців — до учнів, студентства та аматорів. Потреба суспільства в інформаційній підтримці розвитку регіональних культурно-мистецьких практик, їх популяризації на загальнонаціональному та світовому рівнях зумовлює необхідність генерування та консолідації електронних інформаційних ресурсів і сервісів усіма суб'єктами культурно-мистецької галузі.

4. Дослідження особливостей структури і динаміки розвитку інформаційно-ресурсного потенціалу відділів літератури з мистецтва 23 ОУНБ України уможливило визначити, що обсяг цих фондів становить від 14,5 тис. до 65 тис. одиниць зберігання, за видовим складом — це найрізноманітніші фонди, які, окрім книжкових та періодичних видань, містять нотні, ізографічні, кіно-фото-фоновидання, оригінальні художні твори митців, електронні видання, бібліографічні та повнотекстові БД, навігатори інтернет-ресурсів мистецтвознавчої тематики. При цьому лише 25% ОУНБ ефективно використовують наявний у них ресурсний потенціал, виробляючи широкий спектр оригінальних інформаційних продуктів та послуг (загалом близько 200 видів), серед них: Вінницька ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва; Херсонська ОУНБ ім. Олеса Гончара; Рівненська ОУНБ; Кіровоградська ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, Івано-Франківська ОУНБ ім. Івана Франка. Сформовані фахівцями цих бібліотек потужні електронні ресурси мистецтвознавчої тематики до-

помагають суттєво розширити спектр інтерактивних інформаційних продуктів та послуг, запропонувати користувачам новий, ефективніший формат репрезентації культурно-мистецького надбання регіону, який варто запозичувати іншим бібліотекам країни.

5. Компаративний аналіз досвіду роботи ОУНБ України щодо багатовекторності розроблення інноваційних культурно-мистецьких проєктів дозволяє довести, що найефективніші з них є результатом цілеспрямованої системної співпраці з культурно-освітніми, культурно-мистецькими, інформаційними установами регіону, творчими спілками та асоціаціями, громадськими організаціями тощо. Сучасні культурно-мистецькі проєкти бібліотек, які започатковують ОУНБ, їх високопрофесійна інформаційно-пошукова робота сприяють збереженню та популяризації пісенного мистецтва, фольклору, традицій регіону, стимулюванню інтересу громади до культурно-мистецьких надбань свого краю, естетичному вихованню користувачів на краших зразках національних культуротворчих здобутків.

Важливою умовою підвищення ефективності популяризації ОУНБ культурно-мистецьких надбань регіону є постійне вдосконалення системи комунікаційних засобів, а саме: генерування нових ідей щодо розробки та впровадження в практику унікальних інформаційних продуктів; вдосконалення та поповнення їх новим контентом і актуальною інформацією; форматування вже напрацьованих митцями досягнень і надання їм значущості через популяризацію бібліотечно-інформаційними засобами; інтенсифікація репрезентації творчого доробку митців на основі розширення моделей соціокультурної діяльності та комунікаційних зв'язків з мистецькою громадськістю регіону.

6. Найпопулярнішими серед користувачів бібліотек засобами репрезентації культурно-мистецького надбання регіону, окрім повнотекстових та бібліографічних інтенет-ресурсів, є такі масові заходи відділів літератури з мистецтва: літературно-музичні вечори, літературно-мистецькі вітальні, презентації нових книг та експозицій витворів мистецтва, театралізовані читання, ігри, вікторини, конкурси, мистецькі акції та вернісажі, інтелектуальні казино й ерудит-шоу мистецької тематики, майстер-класи та брифінги видатних митців, творчі зустрічі з відомими особистостями краю: мистецтвознавцями, акторами, музикантами, художниками, письменниками, режисерами та ін.

Найефективнішими за комунікативним впливом користувачі відділів мистецтв ОУНБ визнали такі види інтерактивних заходів — мультимедійні онлайн-виставки творів мистецтва, поліфонічні мозаїки нових надходжень, онлайн-засідання фанклубів, мистецькі дефіле, бліц-інтерв'ю, «кашпо» запитань, скайп-дебати мистецтвознавців, онлайніві

книжкові композиції та диференційовані книжкові етюди, відеоархіви ювілеїв видатних діячів культури й мистецтва, інтернет-афіші визначних дат, чат-вікторини, онлайн-фестивалі юнацької літератури, мережеві паради суперкниг року, онлайн-театралізації літературних творів тощо.

7. Потужним потенціалом щодо комунікаційної репрезентації інформаційних ресурсів регіональних бібліотек у галузі мистецтва є видавничі продукція профільних відділів. Відповідно до специфіки мистецької галузі, найбільшим попитом користуються ілюстровані електронні видання таких жанрів: інформаційні бюлетені серії «Мистецька палітра», інформаційні вісники серії «Музичний арсенал», пам'ятки користувачеві із серії «Екскурси видами мистецтв» та «Гості літературно-мистецької вітальні», серії листівок «Світлини робіт митців», біографічні мозаїки митців, календарі знаменних і пам'ятних дат видатних митців із різних видів і жанрів мистецтва тощо. Надто важливим є генерування на сайтах ОУНБ онлайн-вих реферативних баз даних «Культура та мистецтво регіону», створення інтернет-навігаторів по найзмістовніших культурно-мистецьких ресурсах профільних регіональних установ, публікація онлайн-анонсів культурно-мистецьких заходів бібліотек області.

8. Найважливішою умовою ефективною та результативною комунікаційної репрезентації ОУНБ унікальної культурної ідентичності регіону обслуговування є реалізація бібліоцентричної моделі розвитку культурно-мистецького середовища. Модель має ґрунтуватися на функціонуванні спеціалізованого порталу ОУНБ, що надаватиме доступ до змістовного повнотекстового контенту, оснащеного комунікаційними засобами й інструментами навігації в ньому, гіперпосиланнями на ресурси провідних регіональних установ — партнерів соціокультурного та мистецького профілів. Обов'язковими семантичними складовими порталу мають бути такі тематичні рубрики: «Хроніка культурно-мистецького життя регіону», «Анонси про свята й знаменні події в галузі культури», «Біографії видатних діячів культури та мистецтва регіону», «Діяльність та досягнення творчих спілок і мистецьких колективів регіону». Ефективність функціонування порталу буде залежати від наявності засобів адміністрування та захисту інформації, налагодження системи моніторингу та зворотного зв'язку з користувачем.

Проведене дослідження не вичерпує повністю проблеми формування та розвитку бібліоцентричної моделі репрезентації ефективного та змістовного культурно-мистецького середовища регіону. Якісне задоволення ІІІ користувачів культурно-мистецької галузі можливе за умов подальшої оптимізації системи мережевих бібліотечно-інформаційних

ресурсів та сервісів, забезпечення безперешкодного доступу фахівців до профільних вітчизняних і зарубіжних БД культурно-мистецької проблематики.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення зарубіжного досвіду організації бібліотечно-інформаційного супроводу культурно-мистецької діяльності; формування системи корпоративної співпраці соціокультурних установ щодо репрезентативного подання результатів діяльності членів професійної спільноти в мережевому комунікаційному просторі; розроблення критеріїв ефективності комунікаційних засобів та форм дистанційного обслуговування суб'єктів культурно-мистецького середовища регіону.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в міжнародних наукових виданнях:

1. Пристай Г. Інформаційна інтеракція обласної універсальної наукової бібліотеки імени І. Франка як форма популяризації творчості митців Прикарпаття / Г. Пристай // Spheres of culture. Volume VII. — Lublin, 2014. — С. 549–555.

2. Prystaj G. Bibliothek Museen: abwechslungsreiche aspekte Kommunikationsverbindungen (Erleben von Iwano-Frankiwsk Regional Universal Scientific Library. Franko) / G. Prystaj // Wissenschaft Europa Universum. — 2014. — № 1. — С. 3–6.

Статті в наукових фахових виданнях України:

3. Пристай Г. І. Бібліотека у формуванні культурно-мистецького середовища краю: результати соціологічного дослідження / Г. І. Пристай // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2016. — Вип. 48. — С. 42–56.

4. Пристай Г. Взаємодія обласної універсальної наукової бібліотеки з культурно-мистецькими закладами Прикарпаття : [з досвіду координації і кооперації діяльності Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка] / Г. Пристай // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2014. — Вип. 40. — С. 218–225.

5. Пристай Г. Роль Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка у розвитку культурно-мистецького середовища Прикарпаття / Г. Пристай // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2015. — Вип. 42. — С. 81–91.

6. Пристай Г. Формування культурно-мистецького середовища в бібліотеці / Г. Пристай // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2014. — № 2. — С. 10–15.

Статті в інших наукових виданнях:

7. Пристай Г. І. Бібліотека. Музеї: різновекторні аспекти комунікаційних зв'язків (з досвіду Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка) / Г. І. Пристай // Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до 75-річчя заснування Національної історичної бібліотеки України, м. Київ, 2–3 жовтня 2014 року / Національна історична бібліотека України. — Київ, 2014. — С. 114–121.

8. Пристай Г. І. Використання моделей краєзнавчих ресурсів у популяризації творчості митців Прикарпаття / Г. І. Пристай // Короленківські читання 2015. «Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку»: матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 8 жовт. 2015 р. У 2 ч. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. — Харків, 2016. — Ч. 2. — С. 38–47.

9. Пристай Г. Інтерактивний формат діяльності Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка: специфіка, здобутки, стратегії розвитку (з досвіду відділу літератури з мистецтва) / Г. Пристай // Сучасна бібліотека у науково-освітньому просторі ВНЗ: інформаційні ресурси, технології, проекти: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., Полтава, 21–23 жовт. 2014 р. — Полтава, 2014. — С. 219–229.

10. Пристай Г. І. Концептуальні аспекти збереження та презентації історико-культурного надбання (напрацювання Івано-Франківської ОУНБ ім. Івана Франка) / Г. І. Пристай // Короленківські читання 2014 «Бібліотеки, архіви, музеї: формування цифрового регіонального простору: матеріали XVII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 жовтня 2014 р.) / ХДНБ ім. В. Г. Короленка. — Харків, 2015. — С. 216–224.

11. Пристай Г. Краєзнавча концепція пам'яті: від багатовекторності аспекту до позиціонування мистецьких постатей та автентики Прикарпаття / Г. Пристай // Карпатські бібліотечно-краєзнавчі студії: зб. праць / Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника. — Івано-Франківськ, 2015. — Вип. 1. — С. 202–211.

12. Пристай Г. И. Спектр электронных и печатных продуктов публичной библиотеки: креативный коммуникационный обмен / Г. И. Пристай // Библиотеки в информационном обществе: сохранение традиций и развитие новых технологий: доклады междунар. науч. конф., Минск, 3–4 декабря, 2014 г. — Минск, 2014. — С. 175–183.

13. Пристай Г. Формат электронных и печатных продуктов публичной библиотеки: коммуникационный обмен // IX Международная конференция «Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе». — Ташкент, 2015. — С. 108–111.

Тези й матеріали наукових конференцій:

14. Пристай Г. І. Бібліотека — комунікаційний репрезентант культурно-мистецького надбання регіону / Г. І. Пристай // *Культура та інформаційне суспільство XXI ст. : матеріали всеукр. наук.-теорет. конф. молодих учених, 22–23 квітня 2015 р. / ХДАК. — Харків, 2015. — С. 183.*

15. Пристай Г. І. Вшанування пам'яті діячів культури в бібліотеках Івано-Франківщини // *Черкащини славетні імена : матеріали V регіон. наук.-практ. конф., 20 трав. 2016 р., м. Канів. — Канів, 2016. — С. 29–31.*

16. Пристай Г. І. Інтегрування соціокультурної діяльності публічної бібліотеки в культурно-мистецький простір регіону / Г. І. Пристай // *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнар. наук. конф. (26–27 листоп. 2015 р.) / ХДАК. — Харків, 2015. — С. 129–131.*

17. Пристай Г. І. Концепція партнерства обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка з музеями Івано-Франківська / Г. І. Пристай // *Короленківські читання 2013 «Бібліотеки, музеї, архіви у медіа-просторі регіону» : матеріали XVI міжнар. наук.-практ. конф., (м. Харків, 24 жовт. 2013 р.) : у 2 ч. / ХДНБ ім. В. Г. Короленка. — Харків, 2014. — Ч. 2. — С. 162–166.*

18. Пристай Г. Культурний концепт пам'яті: моделі власної електронної та друкованої продукції Івано-Франківської ОУНБ ім. І. Франка / Г. Пристай // *Усна історія як важлива складова краєзнавчої діяльності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 21–22 жовт. 2014 р. / Вінницька ОУНБ ім. Тімірязєва. — Вінниця, 2015. — С. 55–59.*

19. Пристай Г. І. Нові концептуальні підходи в діяльності відділу мистецтва обласних універсальних наукових бібліотек // *Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: Європейські орієнтири : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., 1–4 берез. 2016 р., смт. Славське Львів. обл. / УБА. — Київ, 2016. — 1 електрон. опт. диск.*

20. Пристай Г. Популяризація краєзнавчих ресурсів у Івано-Франківській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка / Г. Пристай // *Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України : зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 листоп. 2013 р. / Нац. іст. б-ка України. — Київ, 2014. — С. 166–170.*

21. Пристай Г. І. Роль Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. Франка у розвитку культурно-мистецького середовища регіону / Г. І. Пристай // *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.) / НАН України, НБУВ, АБУ та ін. — Київ, 2014. — С. 70–73.*

22. Пристай Г. Система комунікаційних засобів популяризації бібліотекою мистецько-краєзнавчих ресурсів регіону / Г. Пристай // Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України : зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 12 листоп. 2015 р. / Нац. іст. б-ка України. — Київ, 2015. — С. 163–169.

23. Пристай Г. І. Сучасна бібліотека Івано-Франківщини: орієнтир на культурно-мистецьке життя регіону / Г. І. Пристай // Культура та інформаційне суспільство XXI століття : матеріали всеукр. наук.-терет. конф., 21–22 квітня 2016 р. / ХДАК. — Харків, 2016. — С. 302–304.

24. Пристай Г. І. Формування традиційних та електронних ресурсів наукової бібліотеки: складова культурно-мистецького профілю регіону / Г. І. Пристай // Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 6–8 жовт. 2015 р.) : у 2 ч. / НАН України, НБУВ. — Київ, 2015. — Ч. 2. — С. 176–178.

Інші:

25. Пристай Г. І. Інноваційні форми популяризації літератури з мистецтва у публічних бібліотеках / Г. І. Пристай // Потенціал сучасної бібліотеки в соціокультурній та виробничій життєдіяльності регіону : матеріали обл. семінару голов. спеціалістів читальних залів / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, Наук.-метод. від. — Івано-Франківськ, 2008. — С. 27–33.

26. Пристай Г. І. Інформаційні потреби користувачів: імпровізуємо та впроваджуємо / Г. І. Пристай // Публічна бібліотека і користувач: формування якісного читання : матеріали обл. семінару для зав. від. обслуговування ЦРБ / Івано-Франків. ОУНБ ім. І. Франка, Наук.-метод. від. — Івано-Франківськ, 2015. — С. 30–37.

АНОТАЦІЯ

Пристай Г. І. Бібліотека як складова культурно-мистецького середовища регіону. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03 — книгознавство, бібліотечкознавство, бібліографознавство. — Харківська державна академія культури. — Харків, 2016.

Дисертацію присвячено розробленню теоретико-методичних засад розбудови культурно-мистецького середовища регіону як сегмента національного та глобального комунікаційного простору. На основі проведення системних соціологічних досліджень виявлено специфіку інформаційних потреб користувачів інформації в галузі культури та мистецтва; визначено особливості структури і динаміки розвитку

інформаційно-ресурсного потенціалу обласних універсальних наукових бібліотек України як основи формування культурно-мистецького середовища регіону; охарактеризовано сучасний стан електронних ресурсів та веб-сервісів бібліотек як основи мережевої репрезентації культурно-мистецького надбання регіону; з'ясовано найзатребуваніші користувачами бібліотечно-інформаційні продукти та послуги в галузі культури й мистецтва; розроблено бібліоцентричну модель розбудови змістовного та ефективного культурно-мистецького середовища регіону.

Ключові слова: культурно-мистецьке середовище регіону, обласна універсальна наукова бібліотека, соціокультурні інституції регіону, комунікаційна взаємодія, бібліотечний веб-портал.

АННОТАЦІЯ

Прыстай Г. И. Библиотека как составляющая культурно-искусствоведческой среды региона. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03 — книговедение, библиотековедение, библиографоведение. — Харьковская государственная академия культуры. — Харьков, 2016.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методических основ формирования культурно-искусствоведческой среды региона как сегмента национального и глобального коммуникационного пространства.

На основе проведения системных социологических исследований выявлена специфика потребностей пользователей информации в сфере культуры и искусства; определены особенности структуры и динамики развития информационно-ресурсного потенциала областных универсальных научных библиотек Украины как основы формирования культурно-искусствоведческой среды региона; охарактеризовано современное состояние электронных ресурсов и веб-сервисов библиотек как основы сетевой репрезентации культурно-искусствоведческого достояния региона; выявлены наиболее востребованные пользователями библиотечно-информационные продукты и услуги в сфере культуры и искусства; разработана библиоцентрическая модель формирования содержательного и эффективного культурно-искусствоведческого пространства региона.

В процессе исследования выявлено состояние научной разработанности проблемы формирования комфортной и интерактивной социокультурной среды региона, основой создания которой является реализация библиоцентрической модели. Сущность модели в том, что областная универсальная научная библиотека как уникальное со-

циокультурное учреждение, обладающее комплексом эффективно организованных информационных ресурсов и сервисов, инициирует и реализует установление системного коммуникационного взаимодействия со всеми базовыми социокультурными учреждениями региона с целью выполнения культуротворческой, культурно-репрезентативной, культурно-просветительной, культурно-воспитательной, культурно-досуговой функций. Целенаправленное взаимодействие библиотеки с субъектами социокультурной сферы с целью продуцирования, воссоздания, сохранения и популяризации информационно-ресурсных и сервисных компонентов социокультурной среды будет способствовать полной и качественной репрезентации уникального и самобытного культурного и искусствоведческого наследия каждого региона Украины.

На основе проведенных диссертантом социологических исследований определены современный уровень библиотечно-информационного обеспечения субъектов социокультурной среды региона, степень их удовлетворенности библиотечно-информационными продуктами и услугами в сфере культуры и искусства, в том числе электронными. Разработаны предложения по стратегии формирования качественного контента специализированного библиотечного веб-портала, отражающего особенности развития социокультурной среды региона. Обосновано, что обязательными семантическими составляющими портала должны быть такие тематические рубрики: «Хроника культурной жизни региона», «Анонсы знаменательных региональных событий в сфере культуры и искусства», «Биографии и вклад выдающихся деятелей культуры и искусства региона», «Деятельность и достижения творческих коллективов региона». Доказано, что наиболее эффективными коммуникационными каналами репрезентации самобытного наследия региона в сфере культуры и искусства являются интерактивные библиотечные ресурсы и сервисы.

Ключевые слова: культурно-искусствоведческая среда региона, областная универсальная научная библиотека, социокультурные институты региона, коммуникационное взаимодействие, библиотечный веб-портал.

ABSTRACT

Pristay G. I. Library as a component of cultural and artistic environment of the region. — Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Social Sciences, specialty 27.00.03. — book, library and bibliography sciences. — Kharkiv State Academy of Culture. — Kharkiv, 2016.

The thesis is devoted to the elaboration of theoretical and methodological principles of the cultural and artistic environment development of the region as a segment of the national and global communication space. On the basis of revealed systematic sociological studies there were identified the specific features of information users needs in the field of culture and art; there were specified the characteristic features of the structure and dynamics development of the informative and resource potential of the regional universal scientific libraries of Ukraine as the basis of cultural and artistic environment formation of the region; also there was described the current library electronic resources and web services state as the basis of network representation of cultural and artistic attainments of the region; there was found users the most needed library and information products and services in the field of culture and art; there was developed the bibliographycentric model of the meaningful and effective cultural and artistic environment development of the region.

Key words: cultural and artistic environment of the region, Regional Universal Scientific Library, socio-cultural institutions of the region, communication interaction, library Web portal.

Підписано до друку 26.10.2016 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк. ризограф.
Умов. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. №.

ХДАК, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4